

конкретних критеріїв ефективності є результат діяльності співробітників ОВС, рівень соціального і особистісного розвитку об'єктів психологічного забезпечення.

Виходячи із цього, до основних груп критеріїв оцінки успішності психологічного супроводу органів внутрішніх справ можливо віднести наступні три: 1. *Практико-результативні критерії*. Визначають дієвість психологічного забезпечення у плані встановлення реального впливу її суб'єктів на особистість співробітника, внаслідок чого в професійній діяльності, навчанні відбуваються позитивні зміни, що характеризуються поліпшенням об'єктивних показників. 2. *Організаційно-діяльнісні критерії*. Оцінюють відповідність цілей, завдань, змісту, принципів, форм і засобів психологічного забезпечення вимогам професійної діяльності, індивідуально-психологічним особливостям працівників, соціально-психологічним характеристикам службових колективів. 3. *Реалізаційно-цільові критерії*. Визначають готовність суб'єктів психологічного забезпечення до успішного вирішення професійних завдань, використання конкретних шляхів підвищення ефективності службової діяльності.

Таким чином, указані групи критеріїв сукупно становлять основу для визначення системи оцінки ефективності психологічного супроводу професійної діяльності органів внутрішніх справ. Як бачимо, з їх допомогою ефективність може бути оцінена різними способами: через кінцевий результат психологічного супроводу; через конкретні особливості психологічного супроводу з погляду оптимального використання відповідних засобів, форм, методів для вирішення тих чи інших задач; через вивчення, фіксацію за системою певних параметрів тих реальних змін, які відбуваються серед особового складу. Психологічні показники є комплексними і виражають відносини між декількома індикаторами, простішими властивостями, що їх утворюють. Обґрунтування оцінкового показника є складним теоретико-прикладним завданням, оскільки потребує доведення, що зміна показника виражає закономірність структури або процесу, має стійкість при багатократних реєстраціях на цьому об'єкті і відрізках часу, взаємозв'язана з іншими показниками.

Незважаючи на наявність значущих напрацювань у цій галузі, питання про стратегічні і тактичні напрями вдосконалення психологічного супроводу діяльності органів внутрішніх справ, вплив психологічної роботи на результати професійної діяльності, залишається відкритим. Тому важливим завданням є розробка більш досконалих напрямів оптимізації і критеріїв ефективності системи психологічного супроводу діяльності ОВС, які ґрунтуються на всебічному врахуванні якісних і кількісних показників професійної діяльності, а також на аналізі об'єктивних даних психологічної діагностики індивідуально-психологічних особливостей співробітників.

1. Барко В.І. Психологія управління персоналом органів внутрішніх справ (проактивний підхід): Монографія. – К.: Ніка–Центр, 2003. – 448 с.
2. Барко В.І., Ірхін Ю.Б., Нецерет Т.В. Професіографічний опис основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України. – К.: РВЦ КНУВС, 2007.
3. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Основы психологии управления. – Харьков: Ун-т внутр дел. 1999. – 528 с.
4. Грейсон Дж. К. мл., О'Дейл К. Американский менеджмент на пороге XXI века. – М.: Экономика, 2000.
5. Петров В.Е. Система психологического обеспечения профессиональной деятельности МВД России. – М.: Абсолют, 2007. – 208 с.
6. Цільмак О.М. Професіогенез компетентності фахівців кримінальної міліції: теорія та практика: Монографія. – Одеса, ОДУВС, 2011. – 432 с.

СОЦІАЛЬНЕ ПОРОЗУМІННЯ ЯК ПРЕДМЕТ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

ФУРМАН А.А., МАЦІЮК Р.

Copyright © 2013

Актуальність теми. Розуміння сьогодні у соціогуманітарній науці вивчається із різних теоретичних підходів та в різних аспектах. Основними серед них є п'ять поглядів на те, що таке *людське розуміння*. Відтак розуміння – це: 1) мисленнєвий процес, спрямований на з'ясування істотних ознак, властивостей і зв'язків предметів та явищ дійсності, що сутнісно полягає в осмисленні і переосмисленні; 2) здатність людини збагнути значення і зміст чогось, а також спроможність будь-що наповнити смыслом; 3) мета роботи над певним матеріалом, що передбачає свідоме оперування значеннями, смыслами, сенсами; 4) результат активної роботи над чимось – пізнанням світу і самопізнанням, над конструюванням соціокультурного довкілля і самотворенням; 5) смислова паритетність або рівновагомність мотивів, уявлень, думок, поглядів, переконань, дій, учинків, котра формо-виявляється як *порозуміння* між людьми, досягнення між ними злагоди і миру [див. 1–9].

У будь-якому разі розуміння є окремим станом актуалізованої свідомості, що переживається особою як упевненість у правильності відтворених уявлень змісту впливу. Воно – необхідна умова успішної взаємодії людей. Без нього неможливі продовження спілкування і кординація дій у процесі будь-якої спільної діяльності. Його особливість полягає в тому, що воно спирається на наявний у суб'єкта повсякдення запас привласнених

знань, навичок і вмінь й уможливило осмислення нового, того, що раніше не було предметом вивчення чи перетворення. Отож розуміння – це суто людське надбання, яке реалізується засобами комунікації за допомогою мови і мовлення, міміки і жестів, виразних рухів і дій, діянь і вчинків.

Мета дослідження: в контексті аналітичного огляду історично-філософських та соціально-психологічних теорій розуміння здійснити рефлексивне обґрунтування соціального розуміння як показника ефективності соціальної роботи.

Мета конкретизована в таких **завданнях** дослідження, що зорієнтовані на майбутнє:

- а) критично оглянути стан розробки проблеми у сучасній науковій думці;
- б) дослідити феномен соціального розуміння у контексті соціально-філософського спрямування;
- в) вичленити та описати предметно-логічний та культурно-історичний аспекти розуміння;
- г) охарактеризувати соціальну герменевтику як вчення про розуміння;
- д) відрефлексувати біциклічну модель організації процесів соціального розуміння А.В. Фурмана [10] і здійснити її творчу реконструкцію;
- е) виявити позитивні та негативні прояви емпатії в процесі соціального розуміння та дати їх диференційовано-психологічний аналіз.

Об'єктом дослідження є процес соціального розуміння, а **предметом** – його інтегральні формовияви в соціальному довікллі особистості.

Методи дослідження: теоретичні (теоретичного вивчення, критичного аналізування, категоризації, систематизації наукових знань), емпіричні (анкетування, лабораторного експерименту, соціально-психологічного спостереження, кількісної обробки результатів).

У процесі дослідження нами сформульовані такі попередні **узагальнення:**

1. Розвиток як людини, так і створеної нею цивілізації, на початку нового тисячоліття актуалізує питання про розуміння, головню у плані універсалізації, тобто як про принцип відношення людини до всього обсягу суцього. Це зумовлено, насамперед, істотною зміною ситуації людини, яка вимагає коректування, а в окремих аспектах й зміни традиційного світобачення. У класичному підході розуміння ототожнюється з *рефлексією* і трактується як пізнання рефлексії, котре спрямоване на знання, очищене від уяви, емоцій, ситуаційної вкоріненості, будь-якої суб'єктивності.

2. Розуміння не є сутнісно відмінним від мислення самостійним психічним процесом. Швидше воно – це компонент мислення, один із його підпроцесів, що стимулює мисленнєву роботу особи. Розуміння забезпечує встановлення зв'язку, розкриття нових властивостей об'єкта пізнання з уже відомими суб'єктові і визначення їх місця та ролі у структурі розумової діяльності цього суб'єкта як особистості.

3. Наукове вивчення процесу розуміння в історії філософії, психології та соціології, у тому числі й у сучасних соціально-філософських ученнях, залишається проблемним і дискусійним. Значений процес розуміння тісно пов'язаний із перебігом пізнання людиною навколишнього світу, але проблеми розуміння існують у тканині “живої” діалектики повсякдення – у здійсненні будь-якої предметно-практичної діяльності. Але це лишень вказує на те, що розуміння не слід ототожнювати із пізнанням. Воно, з одного боку, є значеннєве збагнення усвідомленості людиною обсягу певного явища, його місця у світі, функцій у системі цілого, з іншого – це нескінченні смислові глибини буття, смислопродукування нових горизонтів людського життєздійснення.

4. Розуміння – це водночас розмірковування над текстом, що охоплює як зовнішні, так і внутрішні чинники; це також метод збагачення прихованої в текстах інформації, більше того, окремий спосіб існування, тобто ситуаційної екзистенції людини. Воно завжди передбачає встановлення певного відношення між компонентами знання і разом із цим є смисловою побудовою цілісності того чи іншого світобачення, а тільки потім формо виявляється як оцінка на істинність або помилковість, у результатуючих актах процесного перебігу мислення особистості.

5. Соціальне розуміння неможливе без урахування діяльнісного підходу, на користь якого вказує перетворювальний і цілепокладальний характер міжсуб'єктного порозуміння, а також факт культурного опосередкування, що, крім усього, формовиявляється в архетипах індивідуального і колективного несвідомого. Соціальність розуміння пов'язана з усвідомленням недостатності для його характеристики таких традиційних ознак, як активність і раціональність, а відтак із потребою врахування ірраціональної сторони пізнавальної діяльності та відмовою від агресивного активізму як стосовно природного і соціокультурного довіклля, так і щодо внутрішнього світу людини, у тому числі й стосовно її самосвідомості, самості.

6. На основі історико-культурного контексту в сучасній соціогуманітаристиці сформований понятійний апарат соціального розуміння, що містить такі поняття, як “текст”, “передрозуміння”, “саморозуміння”, “горизонт розуміння”, “початкова клітинка розуміння”, “рівні розуміння”, “контекст розуміння”, “віра”, “розум”, “істина”, “коло герменевтики”, “образ”, “символ”, “знак”, “архетип”, “свобода”. Водночас архетип як центральний концепт соціального розуміння є універсальною культурно-історичною формою, яка містить у згорнутому вигляді інформацію про навколишній світ і є найефективнішим способом взаємодії з ним, має вплив на поведінку, діяльність, спілкування і вчинки конкретної особистості.

7. Проведений у роботі аналіз розвитку розуміння у класичній філософії, соціальній психології і теоретичній соціології дозволив прослідкувати еволюцію розуміння від процедури і мистецтва до категорії, принципу і методу, а також визначити основні етапи в розвитку розуміння як пізнавального інструмента (риторико-екзегетичний, герменевтико-аксіологічний, лінгвістико-онтологічний, етико-прагматичний). Встановлена значущість доповнення історичного аналізу процесу розуміння логічним, у зв'язку з чим останнє досліджено в кількох модусах: гносеологічному (розуміння як метод пізнання), семіотичному (розуміння як техніка розкриття змісту знаків), онтичному (розуміння як принцип, що конститує соціальну реальність), етико-комунікативному і праксеологічному (розуміння як парадигма, котра задає форми ненасильницької взаємодії), аксіо-психологічному (розуміння як психосмислова цінність).

8. Соціальне розуміння є осягненням свідомістю значення того чи іншого явища, його місця і функцій у світі, мислинневе прийняття смислових згустків та образів про довкілля, людське буття і саму особистість. Тому розгортання процесів соціального розуміння здійснюється в актах внутрішньої-зовнішньої мови-мовлення, виявляючи мотиви, цілі, зміст адресованої йому інформації, дії, енергії. В основі такого розуміння завжди знаходиться доцільне перетворення предмета соціальної взаємодії, яке співвідноситься із загальним смислом мети перетворення та успішності співдіяння з іншими.

9. На прикладі *біциклічної моделі соціального розуміння* А.В. Фурмана констатовано, що індивідуальний поступ студентів до вищих рівнів соціального розуміння, розпочинаючись фактологічним й завершуючись екзистенційним, забезпечує смислове проникнення у сутність предметів, особливий ментально-мисленнєвий стан суб'єкта розуміння, інтимне прийняття об'єкта розуміння у злагоді з ним, тобто його задіяння до власного співбуття [10]. Вінцем соціального розуміння є цілеспрямоване творення особистістю духовних потреб і вчинків, етнонаціонального і власного ментального досвіду за законами істини, добра, краси, гармонії, вічності в конкретному вітакультурному часопросторі.

1. Абушенко, В.Л. Понимание // Новейший философский словарь / Сост. и гл. науч. ред. А.А. Грицанов; науч. ред. М.А. Можейко, Т.Г. Румянцева; отв. секр. и ред. А.И. Мерцалова. – 3-е изд., исправл. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – С. 767–769.

2. Автономова, Н. С. Понимание и язык / Н. С. Автономова // Познание и язык. Критический анализ герменевтических концепций. – М.: АН СССР Ордена Труд. Красн. Знамени Ин-т философии, 1984. – С. 5-22.

3. Автономова, Н. С. Понимание, разум, метафора / Н. С. Автономова // Понимание как философско-методологическая проблема (Материалы “Круглого стола”); часть первая // Вопросы философии. – 1986. – № 7. – С. 79-81.

4. Алексеев, И. С. Об универсальном характере понимания / И. С. Алексеев // Понимание как философско-методологическая проблема (Материалы “Круглого стола”); часть первая // Вопросы философии. – 1986. – № 7. – С. 73-74.

5. Барбасов, А. В. Понимание в футурологическом мышлении / А. В. Барбасов // Объяснение и понимание в социальном познании. – М.: АН СССР, Ин-т философии, 1990. – С. 39-50.

6. Быстрицкий, Е. К. Научное познание и проблема понимания / Е. К. Быстрицкий. – К.: Наукова думка, 1986. – 134 с.

7. Быстрицкий, Е. К. Понимание и практическое сознание / Е. К. Быстрицкий // Загадка человеческого понимания / Под общ. ред. А. А. Яковлева; сост. В. П. Филатов. – М.: Политиздат, 1991. – С. 25-38.

8. Нишанов, В. К. Особенности понимания в социальном познании / В. К. Нишанов // Объяснение и понимание в специальных общественных науках. – М.: АН СССР, Ордена Трудового Красного Знамени Институт Философии, 1989. – С. 22-29.

9. Поляков, Л. В. Понимание в истории как история понимания / Л. В. Поляков // Загадка человеческого понимания / Под общ. ред. А. Яковлева; сост. В. П. Филатов. – М.: Политиздат, 1991. – С. 39-52.

10. Фурман, А. Біциклічна модель організації процесів розуміння / А.В. Фурман // Вітакультурний млин. – 2008. – Модуль 8. – С. 4-12.

11. Фурман, А.В. Ідея професійного методологування: Монографія / А.В. Фурман. – Ялта-Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 205 с.

РІВНІ ОВОЛОДІННЯ СТУДЕНТАМИ НАВЧАЛЬНОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ

ГРНЯК А.Н., ГРНЯК Г.С.

Copyright © 2013

Будь-яку книгу можна прочитати на різних рівнях сутнісного усвідомлення її змісту. Водночас змістова специфіка книги впливає на вибір читачем того чи іншого стилю взаємодії з її сторінками. Так, для прикладу, тексти книг сакрального характеру уже за інтенційністю (комунікативним наміром) читача значно відрізняються за потенційною глибиною їх осягнення (текст, значення, смисл, сенс), скажімо, від текстів інструкцій до побутової техніки.

Проаналізуємо наступність рівнів читацької діяльності, котрі можуть бути використані для обґрунтування рівнів читацької компетентності, етапів читацької діяльності чи критеріїв оцінювання її ефективності (*рис.*):

1. Увага студента спрямована на книгу написану іншомовною (незрозумілою) мовою. Відтак таку систему мовних знаків (текст) читач не може адекватно декодувати і його діяльність обмежується візуальним сприйняттям.

2. Адекватне декодування текстового повідомлення та максимально точне відтворення закладеної автором інформації (денотату). Зміст тексту інструкцій, алгоритмів, формул тощо передбачає репродуктивне відтворення (часто механічне) комунікативного задуму автора.

3. Смыслорождения та смисловизначення читача у численній множинності смыслопотоків інваріантного значення тексту. Для прикладу під час читання Святого Письма студент може взаємодіяти з текстом з конкретної